

מכון הנרייטה סאלד
המכון הארצי למחקר במדעי ההתנהגות

הכשרת רכזים התפתחותיים של עזר מציון

אשדוד ובוגרי ירושלים

דצמבר 2017

ממצאי מחקר הערכה – תשע"ז

ד"ר עידית מני-איקן ודנה רוזן

רקע ומטרות

התכנית להכשרת רכזים התפתחותיים לגיל הרך פותחה במדור לילד ב"עזר מציון" ופועלת באשדוד במימון קרן ון ליר הולנד.

בשנת תשע"ו החלה הכשרת מלמדים והפיכתם לרכזים התפתחותיים באשדוד. ההכשרה נמשכת כשנתיים וחצי, ובה משתתפים כ-15 מלמדים. בסוף תשע"ז הרכזים סיימו את שנת הכשרתם השנייה.

מוקדי המחקר

מחקר ההערכה המוצג כאן מתמקד במספר היבטים:

ההתפתחות המקצועית של הרכזים ותפקידם בסיוע לילדים תוך איתור, זיהוי ומתן מענה לקשיים.

עבודה עם מלמדים עמיתים בתלמוד התורה ותפיסותיהם של מלמדים עמיתים את תפקיד הרכז.

עבודה עם הורי הילדים – אופני יישום העבודה באשדוד ובקרוב בוגרי ההכשרה בירושלים.

גורמים מסייעים לעבודת הרכז ואפשרויות להרחבה ולשיפור.

מתודולוגיה

רכזים בוגרי הכשרת ירושלים – למידה מהצלחות*

- ראיונות (3 "מקרי הצלחה")
- איסוף נתונים מבוגרי ההכשרה האם וכיצד הם עובדים מול הורים

מלמדים עמיתים (מונחים)

- שאלוני עמדות התחלתיים
- ראיונות (3 מלמדים)
- כלי התבוננות – סוף שנה

רכזים התפתחותיים (מלמדים שעברו הכשרה)

- ראיונות (3 רכזים)
- כלי התבוננות – תחילת וסוף שנה

כלי ההתבוננות

- במילוי כלי ההתבוננות, המלמד צופה בילד, מתאר קשיים שהוא מזהה, מגדיר את התחום ההתפתחותי שבו מתבטא הקושי ומציע דרכי פעולה אפשריות לצמצומו. בסוף השנה מתאר המלמד את מה שעשה במהלך השנה לצמצום הקושי ואת המידה בה הקושי צומצם.
- להערכת טיב המילוי של הכלי פותח מחוון מובנה אותו ממלא צוות מדריכי ההכשרה. המחוון מתייחס למידת הדיוק של המלמד בזיהוי התחום ההתפתחותי אליו משויך הקושי, למידת התאמת הפתרון שמציע המלמד לצמצומו ולמידה בה צומצם הקושי בהתבסס על תיאור המלמדים.

מלמדים עמיתים
מקבלים הדרכה
מהרכז בת"ת

*על מנת ללמוד לעומק על העבודה מול הורי הילדים הוחלט ללמוד על היבט זה גם מהצלחות רכזים בוגרי ההכשרה בירושלים, על אף שהמחקר מתמקד בהכשרה המתקיימת באשדוד.

**הממצאים לאורך הדוח מתייחסים להכשרת הרכזים באשדוד, אלא אם צוין אחרת.

ממצאים

סיוע לילדים – איתור, זיהוי והתערבות

המלמדים שרואיינו התייחסו לתפקיד הרכז ההתפתחותי. חלק משמעותי מהתפקיד הוא זיהוי קשיים בכתתם ובכתות מקבילות. חלקם ציינו גם את השינוי באופן תפיסתם את הילדים ואת תפקידם בעקבות ההכשרה.

"קודם כל לעזור לילדים. זה דבר ראשון. [...] הכוונה היא גם בתוך הכיתה וגם מחוץ לכיתה [...] לפעמים תוך כדי משחק עם כדור. אני פשוט מאוד יושב במקום שלי עם כדור, אני זורק את הכדור לילדים [...] כשהתפיסה היא לא תקינה משם אנחנו מתחילים לבדוק. אנחנו עושים גם כן פעילויות של גזירה, פעילויות של כתיבה. ולפי זה אנחנו פשוט מאוד מתקדמים עם זה [...] אם זה קשיים בהתפתחות קלה, שניתן לבצע במסגרת חינוכית ובמסגרת האביזרים שיש לנו, אנחנו מבצעים את זה בכיתה"

**סיוע וקידום
ילדים
בכיתת הרכז
ובכיתות
אחרות**

"הרכז יכול לתת מענה בתור עזרה ראשונה. [...] אחד הכלים שלמדנו [...] בהכשרה זה תצפית על ילדים שנותן לנו אפשרות [...] לזהות בעיות בילדים, [...] ולתת מענה לכל מיני קשיים שמתגלים. זה בעצם הידע של הרכז ההתפתחותי. מתצפת, מזהה, נותן מענה, יודע לאן להפנות הלאה"

"בכיתה שלי האישית [...] וגם כשאני נכנס לכיתות אחרות, במיוחד בגיל הרך, אז זה משנה גם את ההסתכלות שלי על הכיתה וגם את התייחסות שלי לילדים עם קשיים"

**שינוי באופן
ההסתכלות
על ילדים
ובתפיסת
התפקיד**

"ההשלכות של התפקיד הזה, של הידע הזה, הן השלכות כאלה רחבות שאין קושי שהוא עומד מולך... אחרי שהקלינאי התחיל להיכנס אליי [...] אם אני רואה אדם שלא מדבר נכון אני צריך להתאפק שלא להגיד לו את זה. כל התחומים, הכל - הליכה, להכל יש לנו משמעות. זה תחום שאתה חווה אותו גם הצלחות"

מידת התאמה בין קושי נצפה לתחומי ההתפתחות בגיל הרך

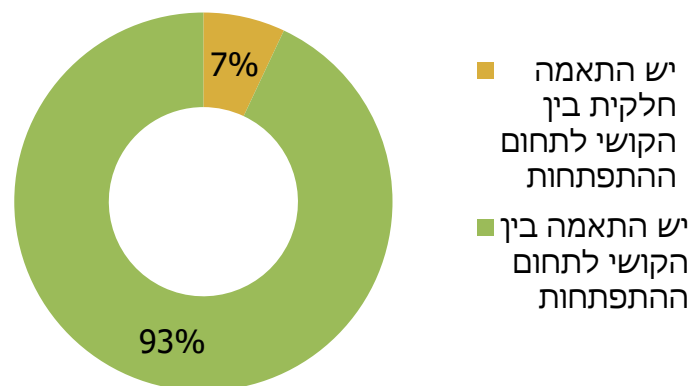
במסגרת כלי ההתבוננות המלמדים מתארים קושי נצפה של ילד ואת הקושי הם מצופים לשייך ולתחום התפתחות רלוונטי (מוטוריקה עדינה וגסה, ויסות תחושת, קשב וריכוז, דיבור, שפה ותקשורת, התפתחות רגשית, התנהגות חברתית, למידה – תחום שכלי).

עבור מרבית הקשיים שנצפו על ידי המלמדים של קבוצת ההכשרה (הרכזים ההתפתחותיים) הם הצליחו לשייך את הקשיים שנצפו בילדים לתחומי ההתפתחות הרלוונטיים הן בתחילת השנה והן בסופה.

לעומת זאת, בקבוצת המלמדים העמיתים, בפחות ממחצית הקשיים ישנה התאמה מלאה בין הקושי לתחום ההתפתחות.

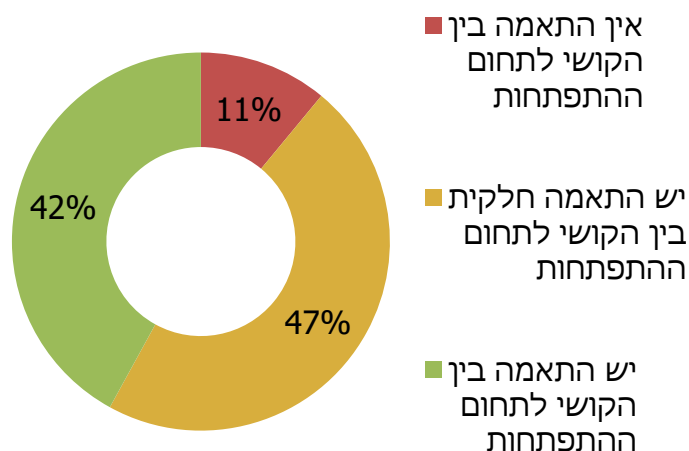
קבוצת ההכשרה – תחילת שנה

מספר קשיים=54

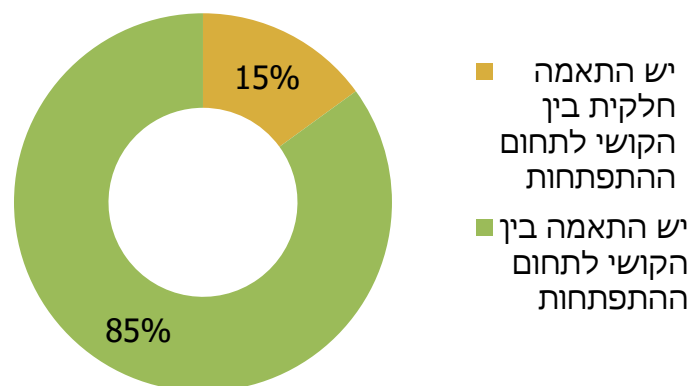
קבוצת עמיתים – סוף שנה

מספר קשיים=47

קבוצת ההכשרה – סוף שנה

מספר קשיים=39

מידת הרלוונטיות של הפעולות המוצעות לצמצום הקושי

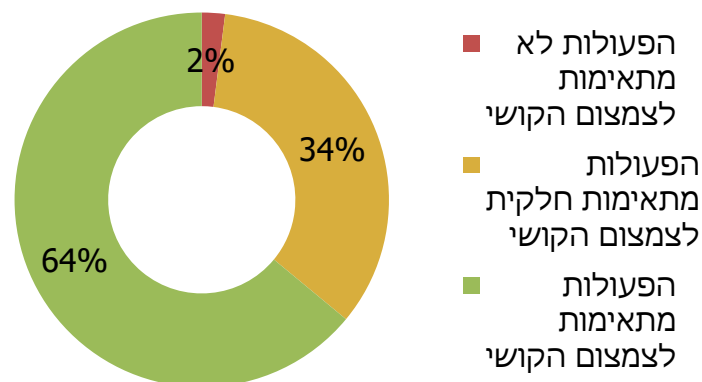
בהמשך מילוי כלי ההתבוננות המלמדים נדרשו להציע פעילות לצמצום הקשיים שנצפו בקרב הילדים ובסוף השנה לתאר כיצד פעלו לצמצום הקושי.

עבור מרבית הקשיים המלמדים של קבוצת ההכשרה (הרכזים ההתפתחותיים) מתאימים היטב פעולות מסייעות לצמצום הקושי הן בתחילת השנה והן בסופה. עבור כשליש מהקשיים ההתאמה היא חלקית.

לעומת זאת, בקבוצת העמיתים, עבור מרבית הקשיים ישנה התאמה חלקית של פעולות לצמצום הקושי.

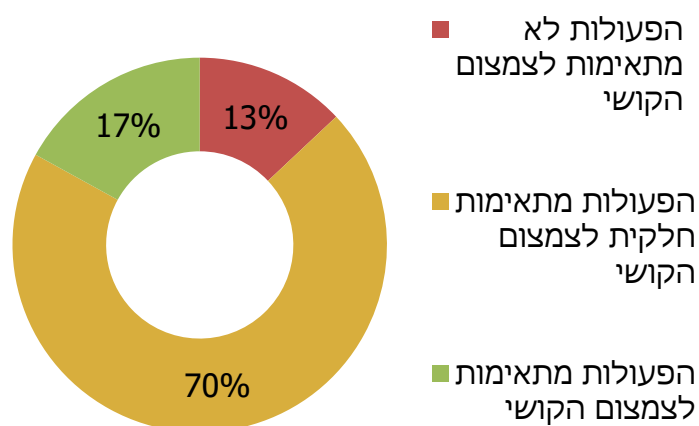
קבוצת ההכשרה – תחילת שנה

מספר קשיים=56

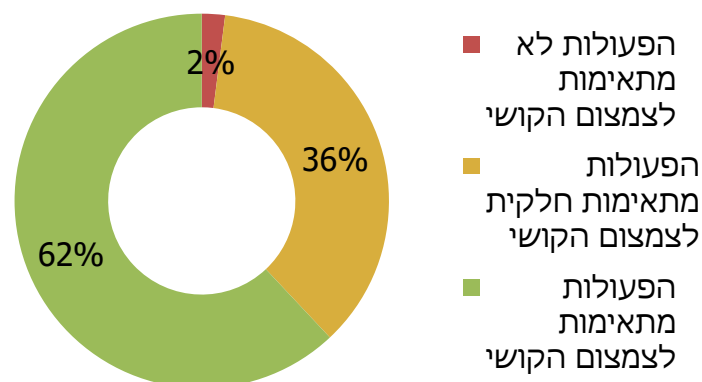
קבוצת עמיתים – סוף שנה

מספר קשיים=30

קבוצת ההכשרה – סוף שנה

מספר קשיים=42

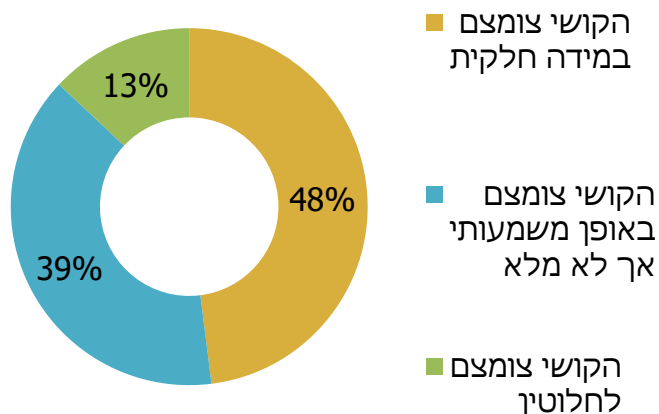

מידת צמצום הקושי של הילד בעקבות התערבות המלמד

אחת מהמטרות המרכזיות של הפרויקט היא קידום הילדים באמצעות צמצום קשייהם ההתפתחותיים. במסגרת כלי ההתבוננות המלמדים נדרשו לציין האם לאורך השנה הקושי בו צפו צומצם וכיצד הדבר בא לידי ביטוי. על פי תשובותיהם נדרשו מדריכי ההכשרה להעריך את מידת צמצום הקושי.

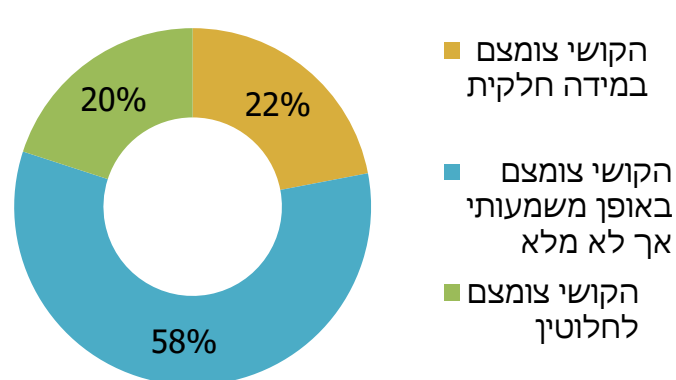
קבוצת עמיתים – סוף שנה

מספר קשיים=23

קבוצת ההכשרה – סוף שנה

מספר קשיים=40

מרבית הקשיים שציינו הרכזים צומצמו באופן משמעותי או מלא (78%).

כמחצית מהקשיים שציינו המלמדים העמיתים צומצמו באופן משמעותי או מלא (52%).

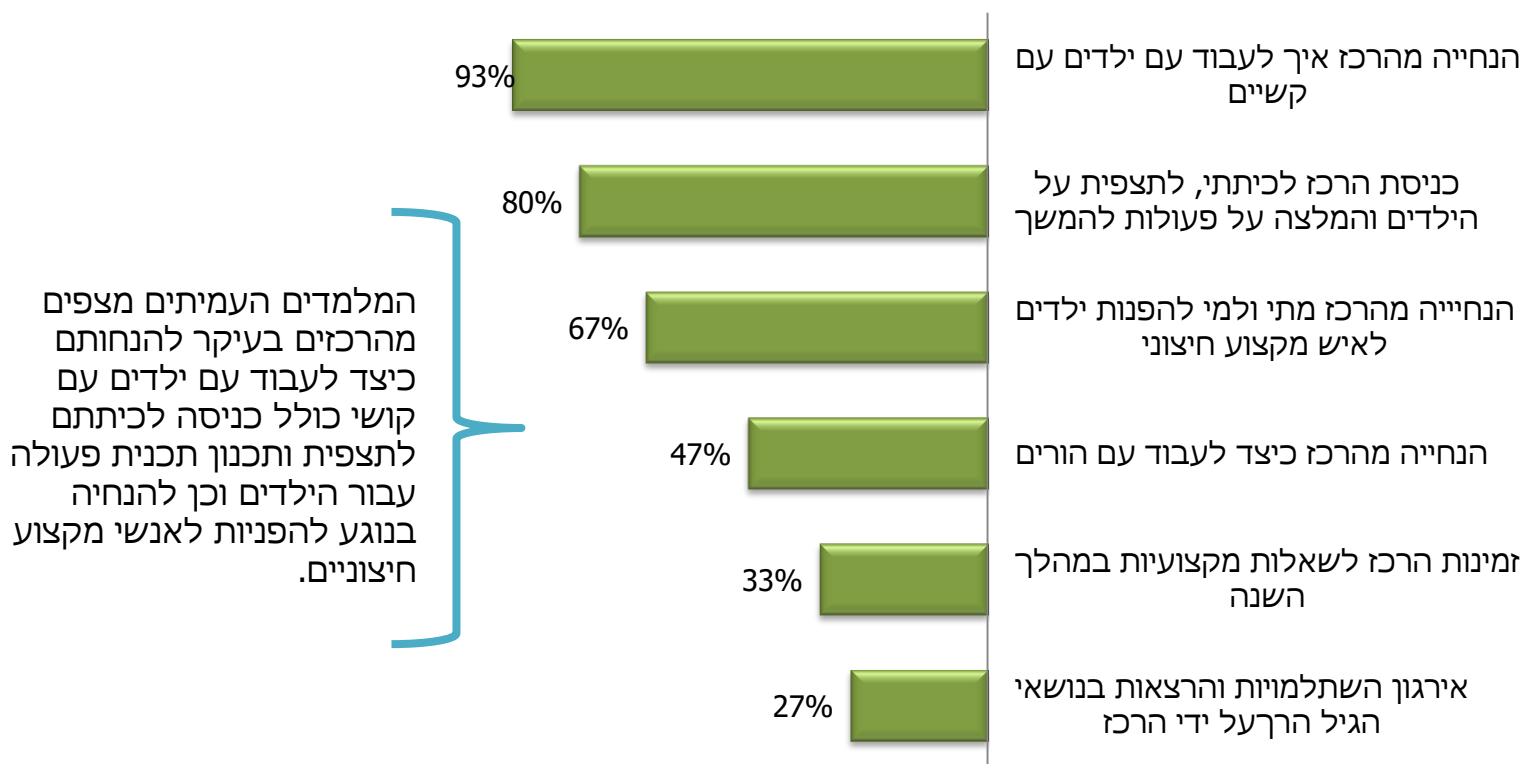
**כמה מהמלמדים העמיתים ציינו שנעזרו ברכז ההתפתחותי לצמצום קשיי הילדים.

תפיסת תפקיד הרכז על ידי מלמדים עמיתים

אמון במקצועיותו של הרכז

כל המשיבים לשאלה (N=14), ציינו כי היו סומכים על שיקול דעתו של הרכז בייעוץ בנושאים התפתחותיים. לתפיסתם, הרכז הוא דמות בעלת ידע מקצועי רב, בעל ניסיון בתחום החינוך, ועצותיו התגלו כמועילות. עוד ציינו את נכונותו לעבודה וחשיבה משותפת, והציגו אותו כאדם שניתן לסמוך עליו.

ציפיות מהעבודה המשותפת עם הרכז

*הנתונים מבוססים על שאלונים למלמדים העמיתים N=15 שמולאו עם תחילת מעורבותם בפרויקט.

תפיסת תפקיד הרכז על ידי מלמדים עמיתים

מדברי שלושה מלמדים עמיתים המונחים על ידי הרכז:

המלמדים העמיתים עובדים בשיתוף פעולה עם הרכז, נעזרים בו ומתייעצים אתו. בחלק מהמקרים הוא נכנס באופן קבוע לכתתם לצפות בילדים או להעביר פעילות.

"הרכז נכנס אלי פעם בשבוע, משתפים פעולה ביחד, עובדים ביחד ורואים פירות"
 "כל פעם שיש לי איזה שאלה, ילד מתקשה במשהו ספציפי שאני רוצה שיעזור לי, לפעמים אני קורא לו שיבוא לעשות פעילות פעם ב... הרבה הכוונה אני מקבל ממנו, הרבה דברים טובים"
 "נותן לי עצות, פעילויות, איך להתגבר על הבעיה [...] הרבה הרבה פעילויות, איך לעשות עם הילדים, מה המטרות של כל פעילות ופעילות ואנחנו משתדלים ליישם אותם [...] זה שהוא נמצא בתלמוד תורה שלנו זה כבר טוב, שיכול להעביר את כל המסר"

סיוע
מצד
הרכז
ושיתוף
פעולה

חלקם מצפים מהרכזים לקחת אחריות על ילדים עם קשיים בתלמוד התורה.

"הייתי רוצה שזה יהיה אחריותו [של הרכז] במקום שזה יהיה אחריות המלמד, בתור רכז להפיל את זה עליו שהוא יעקב אחרי זה [...] אני צריך לדאוג שהילד יתקדם, לראות מה קורה אתו, אבל סוף שנה כמה שהוא יתקדם, כמה שהוא לא יתקדם איפה שהוא אוחז עובר למלמד החדש ... וברגע שזה באחריות הרכז הילד לא נופל בין הכיסאות"

"שיהיה יותר ערני [...] וכמה שיותר יכנס ויראה שאנחנו עובדים כמו שצריך"

ציפיות
נוספות
מהרכז

ליווי מלמדים עמיתים – מדברי הרכזים

גם הרכזים עצמם התייחסו לעבודתם עם מלמדים עמיתים והעלו סוגיות דומות.

הרכזים שרואיינו נכנסים לכתות עמיתים לזיהוי קשיים דרך תצפיות והפעלות.

"בינתיים מוקדש לזה שעה בשבוע שאני נכנס לכיתה אחרת, שם אנחנו מפעילים את הילדים במגוון הפעלות. [...] והודות לידע שנרכש אנחנו מנסים לזהות ולאתר את הבעיות"
 "בגן [...] תוך כדי הפעלות אני מאתר בעיות. אני לוקח, שעה וחצי. אני לוקח את הגננת ונותן לה נקודות שראיתי, דנים בזה, לפעמים אנחנו גם משתפים את האנשים של ההשתלמות [...] את אנשי המקצוע"

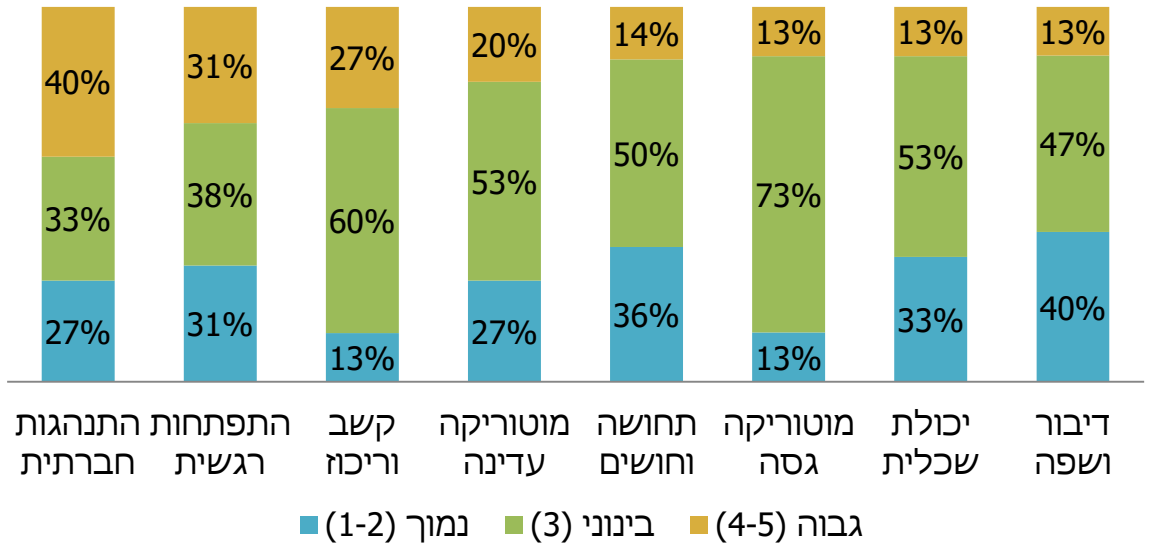
חלקם מציינים שמלמדים עמיתים מתייעצים אתם ונעזרים בהם.

"במשך כל השבוע בצורה צמודה המלמד של כיתה ב' מגיע אליי עם שאלות. הרבה פעמים אני נכנס אפילו לתצפיות או שמביאים את הילדים אליי לכיתה"
 "הגננת התחילה להפעיל אותם גם כן לפי הנחייה שלי עם כל מיני תרגילים. בדרך כלל זה לא כיתה שלמה אלא קבוצות של חצי כיתה"

תפיסת הידע ההתפתחותי ודרכי התמודדות עם קשיים – מלמדים עמיתים

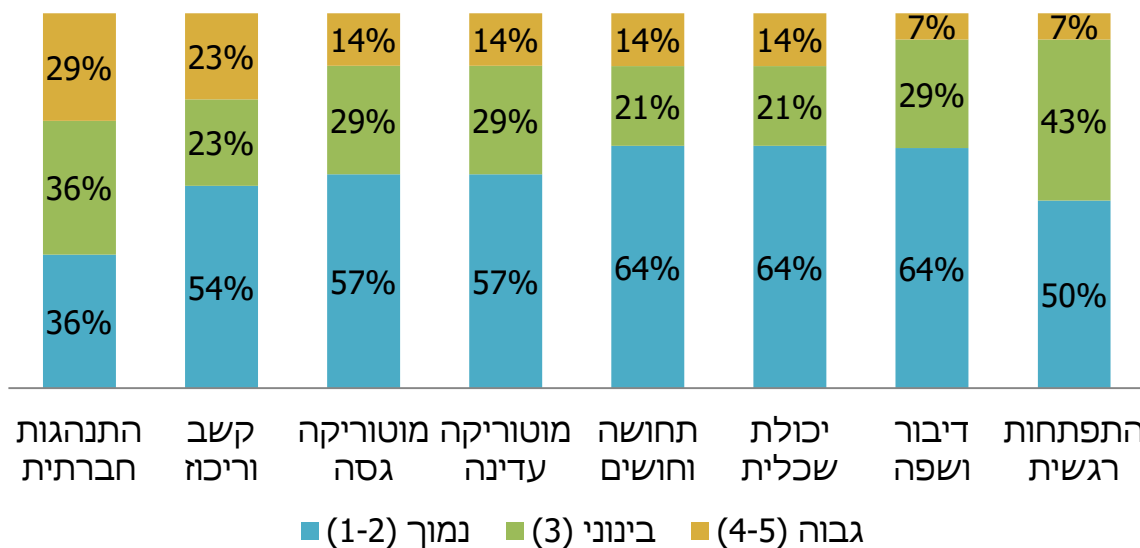
ידע בנושאים התפתחותיים

בתחילת דרכם, מרבית המלמדים המונחים מרגישים שאין להם ידע התפתחותי ברמה גבוהה. הם מצהירים על ידע רב יותר ברמה גבוהה בנושאי התנהגות חברתית והתפתחות רגשית וקשב וריכוז. בשילוב של ידע ברמה בינונית וגבוהה בולטים יותר תחומי המוטוריקה הגסה וקשב וריכוז וניכר פחות ידע בתחומי דיבור ושפה ותחושה וחושים.

דרכי התמודדות עם קשיים

בתחילת דרכם יותר ממחצית מהמלמדים המונחים מרגישים שיש ברשותם מעט דרכי התמודדות עם קשיים בתחומים התפתחותיים (למעט דרכי התמודדות עם קשיים בהתנהגות חברתית).

*הנתונים מבוססים על שאלונים למלמדים המונחים N=15, שמולאו עם תחילת מעורבותם בפרויקט. 60% מהם עברו הכשרת חצר פעילה.

עבודה עם הורים

שלושה רכזים שעוברים את ההכשרה באשדוד פירוטו על עבודתם עם הורי הילדים.

ביסוס
קשר עם
ההורים
ויצירת
אמון

"כבר בתחילת שנה הורים התבטאו [לגביי] ש:מה שהמלמד הזה אומר הוא נחשב למתמחה. מה שהוא יגיד לך – תעשה! [...] כשהם הלכו לרופא התפתחותי ופנו למכוני הילד, איך אמרה לי האמא, שהדברים היו מדויקים ברמה הכי גבוהה שיש. [...] הרבה הורים שלא קשורים אליי פותחים את הדלת אצלי בכיתה. הרבה הורים בסוף היום באים אליי שלא קשורים לכיתה שלי. [...] ילדים שהם שייכים למסגרת של התלמוד תורה, הקשר הוא יומי כמעט בתקופת הטיפול. [...] אנחנו נותנים תרגילים לבית, אנחנו נותנים "משימות" לבית"

ארגון
ערבי
הורים

"עשינו ערב של אימהות [...] מגיל הגן ועד כיתה ב'. [...] כל מי שרצה להגיע, שלחנו הזמנות. הייתה השתתפות מאוד מאוד יפה. מעל 80 אחוז. [...] הגיע עמי פרגר מעוז מציון - עשה הרצאה מאוד יפה, גם אני דיברתי שם, גם המנהל דיבר שמה. וזה יצר תגובות והדים וגם שטף של טלפונים אחרי זה של שאלות והתייעצויות"

קשר לא
מבוסס
בחלק
מהת"תים

"בינתיים עדיין אני לא יכול להגיד שיש איזשהו קשר. [...] במסגרת הכיתה שלי כן [...] ההורים במסגרת קשה לי לומר. יש חלק מההורים שמודעים. פרסמנו וכתבנו להם שאנחנו עושים את הפעילות אבל עדיין לא בצורה מסודרת"

הפנייה
לאנשי מקצוע
חיצוניים
בתחומים
שונים

היבט נוסף של עבודת הרכז הוא **הפניית ילדים עם קשיים לאנשי מקצוע חיצוניים בתחומים שונים**. הפנייה כזו דורשת מעורבות של ההורים, כשחלק מהרכזים ציינו שהם מיעצים ומלווים את ההורים.

"אני ביקשתי מהאמא שתפנה שוב לאחר חודשיים. עוד פעם נתנו לה למלא דו"ח [...] ואז אני מילאתי את הדו"ח. [...] הילד קיבל 24 טיפולים. אושר. [...] ואני חייב לציין כי זאת רק בזכות ההשתלמות הזאת של הרכזים"

עבודה עם הורים – מדברי בוגרי ירושלים

כל הרכזים הבוגרים בירושלים למעט אחד (n=29) נמצאים בקשר עם הורי ילדים מתקשים.

נבחרו שלושה רכזים בוגרי ההכשרה בירושלים הפועלים היטב ובאופן שוטף מול ההורים על מנת ללמוד כיצד עובדים מול הורים לקידום הילדים ונושא הגיל הרך. חלקם התייחסו לכך שכיום בעקבות הידע וההכשרה הטיפול בילדים הוא מניעתי ובמגוון רחב יותר של בעיות ולא מתרחש רק בעקבות בעיות.

"אנחנו מתחילים לגבש את העניין של הילדים המתקשים ביותר שדורשים טיפול מקצועי ותמיד יש כאלה, שאז אנחנו מתחילים לעבוד גם מול ההורים, אם עד היום אנחנו עבדנו לבד, אז אנחנו מתחילים ליידע את ההורים על הקושי שלהם ומנסים לרתום אותם שייקחו את הילד לטיפול יותר מקצועי בחוץ"

"אנחנו עובדים בשיטת הסנדביץ', אנחנו אומרים להורים עד כמה הילד טוב, מכניסים את הבעיה ומסיימים בטוב"

מעודד הורים כמה זה חשוב לתת לצייר ולהדביק. יש הורים שאומרים רק אל תלכלך לי את הסלון [...] בעקבות זה שאני דיברתי איתם הם שינו את התפיסה, שאדרבא, תיתן כמה שיותר מדבקות ויותר ציור, וכך גם בחלק של השפה [...] חשוב לקנות ספרים, יש תמונות מספרות ודברים שמעודד אוצר מילים"

יצירת קשר עם הורי ילדים מתקשים והנחייתם לפעילות בבית ולהפניה חיצונית

"אני יכול להגיד שאני רואה משנה לשנה יש הרבה יותר ויותר פתיחות ונכונות וגם אפילו יוזמה מצד ההורים לשתף פעולה בכל נושא התפתחות הילד באופן כמובן מקצועי. זה אומר שהיום, יותר מפעם, אם המלמד נתקל באיזושהי בעיה אשר דורשת טיפול מקצועי, הנכונות של ההורים ללכת עם הילד לטיפול היא ממש הרבה הרבה יותר גבוהה"

"אני היום מרגיש שאני משנה מודעות של הורים, שאני משנה את התפיסה של ההורים לאו דווקא משלילי לחיובי, אלא מחוסר מודעות למודעות. [...] לא היו מודעים לזה, אבל ברגע שאנחנו עשינו את המודעות אצל ההורים וההורים התעניינו היום הפעילות הזאת מתקבלת בהערכה אצל ההורים"

העלאת המודעות ושינוי התפיסה בקרב הורים

"יש הורים שעדיין גם מבחינה כלכלית זה קשה להם, זה מובן בציבור שלנו. ועדיין יש אחוזים מסוימים שעדיין יש מחסום תרבותי נקרא לזה, של הרגלים, שהם לא רגילים לנושאים האלה. הם עדיין לא פתוחים מספיק. [...]"

די קשה לרתום הורים לעשות פעילות משמעותית בבית כדי לקדם את הילד [...] המשפחות אצלנו במגזר החרדי הן משפחות [...] עם הרבה ילדים. ההורים מתמודדים עם הרבה מטלות, האימהות בעיקר, כמעט ולא ימצאו פנאי, אני מדבר על הרוב, [...], זה כמעט ברכה לבטלה ללכת ולהגיד להם ולבקש מהם לעשות פעילות משמעותית עם הילד"

קשיים וחסימים

בוגרי ירושלים – יוזמות ייחודיות

דוגמה לחלק מדף קשר שאחד הבוגרים יצר ומחלק באופן קבוע להורים, כל פעם בנושא אחר.
הרכז ציין:

"אנחנו שולחים דפי קשר להורים. זה בעצם בעיקר להכניס מודעות של התפתחות הילד להורים וגם זה בעיקר חוויה לכלל הכיתה, וכמו שאמרתי העניין של המודעות"

בס"ד

הורים יקרים !

נושא ומטרת הפעילות:

השבוע המשכנו בפעילות של מיומנויות כדור עם פעילות של תנועה למידה.

אביזרי הפעילות:

כדורי ספוג, מקלות ספוג (מקל פלסטיק ארוך שמחובר לו ספוג גדול בקצה). וחישוקים קטנים.

חלק מהלך הפעילות:

- 1) ביצוע תנועות ברצף לפי הוראות שניתנו מראש.
- 2) יושבים ומעבירים באמצעות אצבעות הידיים.
- 3) הילדים מגלגלים כדור לתוך חישוקים ע"י המקל ספוג בלבד.

מה זה ???

הקשר בין תנועה ללמידה:

לפעילות שעשינו עד כה בתוכנית "לעשות חי"ל" היו שני מטרות מטרה עיקרית - חיזוק התחום המוטרי. מטרה נוספת - חיזוק התחום הקוגניטיבי (שכלי).

בעז"ה בתקופה הקרובה אנו נתמקד בעיקר במטרה לחיזוק התחום הקוגניטיבי (כמו חשיבה, זיכרון ועוד) ע"י הפעלות מוטוריות.

יש לזה 2 יתרונות עיקריים:

- 1) הפעילות היא משחקית - חויתית לילדים.
- 2) הלימוד הוא יותר מוחשי, היינו שהילד מרגיש את מה שהוא לומד ע"י תנועה ולא כמו לימוד בצורה מופשטת, ולכן הוא גם יותר נקלט.

חלק מהרכזים בוגרי ההכשרה בירושלים מצליחים ליזום יוזמות שונות הקשורות לקידום הגיל הרך בקרב הורים ומלמדים עמיתים ולחלקם יש יוזמות שהם מתכננים להוציא לפועל בעתיד:

- דף קשר להורים עם מידע על פעילויות והסברים וכן דפי עבודה
- רצון לארגן כנסי הורים הכוללים הרצאות מקצועיות ומצגת של הרכז
- מצגת למלמדים עמיתים ולהורים להסבר על התפקיד
- כתיבת ספר בנושא הגיל הרך
- קבלת קהל להורים שמעוניינים להתייעץ ופתיחת קו פתוח טלפוני לשאלות ותשובות
- מתן מידע באסיפת הורים
- יצירת פורום אינטרנטי למלמדים למטרת התייעצויות בנושאים התפתחותיים בגיל הרך
- דף מידע להורים הכולל הסברים על הצפוי בשנה הקרובה, כולל הסבר על איתור קשיים

גורמים מסייעים ורצון להרחבת הידע

הרכזים ציינו את **תמיכת המנהל** כחשובה, המנהל תומך ומעריך את עבודתם ובחלק מהמקומות גם מקצה שעות. מלמד אחד ציין שאין לו כרגע תקן, אך המנהל מעודד.

"יש לי ממלא מקום. מתי שאני רוצה. כל פעם נכנס ממלא מקום, יש לי הסכם עם ההנהלה, מאז שעזר מציון נכנסו, כל פעם שאני יוצא אני קורא לממלא מקום, הוא נכנס"

"תמיכה חמה ואוהדת. [...] הוא נושא גם בעול את השעה הזאת שאני נכנס לכיתה האחרת אז צריך בעצם רב מחליף, מלמד מחליף בכיתה שלי. הוא נותן את האפשרות"

תמיכה נוספת מתקבלת מהצוות המקצועי של עזר מציון.

"אני מתייעץ בעיקר עם אנשי הצוות של עזר מציון שעוזרים לי להגדיר את הבעיה בצורה כזאת שאני אדע עם מי להתייעץ [...] אני מתייעץ איתם בטלפון וכשהם מגיעים אני משתדל שהם יראו על מה מדובר, אם זה עדיין רלוונטי. מעבר לזאת הם זמינים מעל ומעבר. [...] בדרך כלל כשהם באים הם רוצים לראות מה עשיתי, לא לראות את הבעיה. הם מחכים כל הזמן שאני אעשה את העבודה"

הרכזים התייחסו ל**נקודות לשיפור**, וציינו היבטים שונים: הרחבת הלימוד בנושאים רגשיים, ריפוי בעיסוק ושפה, ריכוז מידע על גורמי טיפול חיצוניים ורצון בכניסות שטח מרובות יותר של הצוות המקצועי.

"יש דבר אחר שעכשיו הבנתי שעובדים עליו, שזה התחום של הריכוז מידע על גורמים חיצוניים שמטפלים. הבנתי שעכשיו עובדים על קלסר שלם של מכונים ושל מטפלים ועלויות"

"בתחום של ריפוי בעיסוק אולי אפשר להוסיף. אולי יותר ביקורים של הקלינאי תקשורת בשטח"

מבין בוגרי ירושלים יש המדגישים את החשיבות בהמשך **רצף של ליווי ולמידה וקיום למידת עמיתים** גם לאחר תום ההכשרה.

"רוצה לבקש לעשות איזשהו מפגשים מידי פעם, לשמור על הקשר, לעשות סיעור מוחות שיוכל לעזור לתועלת כולנו"

סיכום והמלצות

תפקיד הרכז בכיתתו: על פי הרכזים חלק משמעותי מתפקידם הוא זיהוי קשיים בכתתם ובכתות מקבילות, וניכר כי חלקם שינו את אופן חשיבתם והסתכלותם על קשיים בעקבות ההכשרה.

מרביתם יודעים לזהות את תחומי ההתפתחות של הקושי ולהתאים פעולות לצמצומו וזאת במידה גבוהה יותר מהמלמדים המונחים.

מרבית הקשיים שהזכירו הרכזים צומצמו באופן משמעותי או מלא וזאת לעומת כמחצית בקרב המלמדים העמיתים המונחים.

תפקיד הרכז בהנחיית מלמדים עמיתים: הרכזים נכנסים לכתות מקבילות וחלקם מייעצים באופן שוטף למלמדים מונחים ועמיתים.

המלמדים המונחים סומכים על שיקול דעתו של הרכז ומצפים ממנו להנחותם כיצד לעבוד עם ילדים עם קושי להיכנס לכיתתם לתצפית בילדים ולתכנן תכנית פעולה מתאימה וכן להנחותם בנוגע להפניות לאנשי מקצוע חיצוניים. חלקם מצפים מהרכזים ללקיחת אחריות ומעקב מקיפים על ילדים עם קשיים בתלמוד התורה.

תפקיד הרכז בעבודה עם הורים: באשדוד נראה שמתחילים להירקם קשרים ויחסי אמון בין חלק מהרכזים להורים סביב קשיים התפתחותיים של ילדים והפנייתם למטפלים חיצוניים, וכן מתן ליווי וייעוץ במהלך התהליך. בחלק מהת"תים נערכו כנסי הורים להצגת תפקיד הרכז. יחד עם זאת, לא בכל הת"תים הקשר עם ההורים מבוסס.

בירושלים נראה שכמעט כל הרכזים בוגרי ההכשרה מקיימים קשר שוטף עם ההורים וחלקם מנחים אותם לעבודה עם ילדיהם בבית. הם ציינו כי ניכר שינוי בתפיסת ההורים לגבי קשיים בגיל הרך וישנה מודעות גבוהה יותר לנושא.

עם זאת, ישנם גם קשיים ברתימת חלק מההורים בשל בעיות פנאי וחסמים תרבותיים של ההורים.

חלק מהרכזים הבוגרים יזמו בת"תים ייחודיות להפצת הידע כמו שליחת דפי קשר מפורטים עם פעילויות והסברים, קבלת קהל של הורים לייעוץ וכן מתן ייעוץ טלפוני, כתיבת ספר בנושא ועוד.

גורמים המסייעים לרכזים בעבודתם: הם צוות ההכשרה של עזר מציון והמנהלים במידה והם תומכים ומקצים שעות ומשאבים.

המלצות הרכזים להמשך: הרכזים מביעים רצון להמשך למידה בתחומים נוספים, צורך בכניסות מרובות יותר לשטח של אנשי ההכשרה וריכוז רשימה של מטפלים חיצוניים מתאימים להפניית ילדים אליהם.

בוגרי ההכשרה מירושלים מצביעים על צורך בהמשך ליווי, למידה משותפת ולמידת עמיתים.